

Tunguska partlamasyň syry

Category: Geň-taňsy wakalar, Kitapcy

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Tunguska partlamasyň syry TUNGUSKA PARTLAMASYNYŇ SYRY

Н.И. Фёдоров. "Пролёт над эвенкийским стойбищем р. Нижней Тунгусской" 1988 г. (Серия "Тунгусский метеорит")

1908-nji ýylyň 30-njy iýunynda ir sagat ýediden soň Sibirde dörän gorkunç partlama XX asyryň iň uly kosmiki syrlarynyň biridir. Şol gün ir sagat 07:45 töweregi Sibiriň jümmüşindäki Podkamennaýa Tunguska derýasynyň golaýynda asmanyň ýüzünde gorkunç partlama emele geldi.

Partlamanyň howry birgiden sugun sürülerini, şol töweregiň ähli janly-jandarlaryny, sümme tokaýlyklary kül edip taşlady, müňlerçe kilometr aralykdan partlamanyň sesi eşdildi. Geň galmaly ýeri: partlamadan soň ne-hä şöhle göründi, ne-de atom halkasy emele geldi. Hadysanyň üstünden ýüz ýyldan gowrak wagt geçendigine garamazdan, ylym dünýäsi häli-häzirem näme bolup geçendigini gutarnykly kesgitlep, belli bir netijä gelip bilenok.

Tunguskada bolup geçen partlamanyň sebäpkäriniň meteoritdigine ylmy taýdan suwytly subutnama ýok we häzirem bu meseläniň düýp

sebäbi nämälimligine galýar.

SSSR-iň Ylymlar akademiýasynyň habarnamalarynda (172-nji tom, N"4,5., 1967 ý) Alekseý Zolotow tarapyndan Tunguska düşen jisimiň meteorit däldigini subut edýän epizod bar. 1970-nji ýyllarda partlamanyň sebäbiniň haýsydyr bir astreoid ýa-da meteorit däl-de, guýrukly ýyldyzdygyna ynanylýardy. Emma muny subit edip edip biljek guýrukly ýyldyzyň astronomik faktlaryna duş gelinmedi, ýagny şol wagta çenli ylym dünýäsine mälim bolan guýrukly ýyldyzlaryň biriniňem ugry 1908-nji ýylyň iýun aýynda Ýer togalagynyň golaýyndan geçmändir.

• Tunguska hadysasy

Asmandan inen alawly mähnet şary gözi bilen gören şaýatlaryň aýtmagyna görä, "Günden has ýagty" bolupdyr. Agaçlar otluçöp deý köräp ýanyarka, haýsy tarapa gaçjagyny bilmän galan biçäre haýwanlaram ýanyp gowurdak bolupdyr. Otly şar Tunguska derýasynyň gök öwüsýän deltasyny gara kömüre öwürüp taşlaýar. Alymlara seýsmologiki stansiýalarda adatdan daşary hadysanyň derejesini soňky ýyllarda anyklamak başardypdyr. Partlamadan soň 15 megatonnalyk sarsgyn emele gelendigi anyklandy. Bu bolsa Hirosima atylan atom bombasyndan 1000 esse güýçli

diýmekdir. Hatda iň soňky tehnologiýanyň öndüren iň weýran ediji "Tsar" bombasyndanam üç esse güýçli bolupdyr! Partlamanyň gurşawy şeýle bir uly boldy welin, Hytaýdan Angliýa çenli aralykda ululy-kiçili dürli hili sarsgynlar döredi.

Hadysanyň bolan wagtynda Hytaýda asmanyň reňkiniň üýtgändigini hem-de ýagtylygyň gözüňi gapjak derejede parlap gidendigi sebäpli Londonda adamlaryň gijäň içinde gazet okandyklary barada gürrüňler bar...

Tunguskadan 60 km uzaklykdaky ilatly punktda ýaşaýan ýaşaýjylar hadysanyň bolup geçiş ýagdaýyna iň ýakyn şaýatlar hökmünde taryha girdi. Şol ýerde ýaşaýanlaryň öýleri partlamanyň zarbyndan ýaňa agdar-düňder boldy, adamlaryň hersi bir tarapa zyňlyp gitdi. Çopanlaryň biriniň aýtmagyna görä partlamanyň golaýynda otlaşyp ýören 400-den gowrak başly sugun sürüsi ýer bilen ýegsan boldy. Hadysany gözi bilen S.Semýonow 65 km aralykdan gören zatlaryny şeýle gürrüň berýär:

"Ertirligimi edinip durkam, göz açyp ýumasy salymda Tunguska tarapda asmanyň ikä bölünendigini we arasyndan ot-ýalyn çykandygyny gördüm Demirgazyk tarapda asmanyň ýüzüni ýalyn gurşap alypdy. Şol pursatda güýçli sarsgyn emele geldi we göz açyp bolmaz ýaly derede ýagtylyk döredi. Ýakyp-ýandyryp barýan howur ýüzüme urdy, özümi ýanyp kül bolandyryn öýtdüm, janhowluma eşiklerimi çykardym. Eşidiş, syzyş, gepleýiş ukyplarymyň barsyny ýitiren ýaly boldum. Eýmenç partlama sesi eşdildi. Asmandan daş ýagyp başlady. Kellämi gorajak bolup ýere togalandym. Jaýlaryň aýnalary kül-owram boldy, daş-töweregimde bibat bolmadyk zat ýokdy..."

Hadysanyň dörän gününden soň tutuş on dokuz ýyl geçýänçä hiç kim Tunguska aýak basmaga milt etmedi. Golaý-goltumda ýaşaýanlar başga ýere göçdüler. Göçmän galanlar dürli keseller bilen keselläp öldi.

Sowet hökümeti 1927-nji ýylda hadysany ylmy taýdan öwrenmek üçin sebite Leonid Alekseýewiç Kuligi iberýär.

Tunguskada alty gezek bolan Kulik hadysanyň bolan ýerinde

ýekeje-de meteorit bölegine gabat gelmändir. Ýöne kosmosdan düşendigi çak edilýän käbir mikroskopik owuntyklara gabat geldi. Sebitde asmandan düşen hiç hili meteorite duşulmansoň, hadysa boýunça dürli-dürli pikirler orta atyldy, garşylyklaýyn jedelleriň yzy üzümedi. Käbirleri guýrukly ýyldyzyň asmanda ýarylandygyny orta atsa, başgalary Ýer togalagyna kiçijik gara deşigiň gelip urlandygyny öňe sürdi, ýene bir topar bolsa antimadda çaknyşygynyň bolandygyny orta atdy, hatda bu partlamanyň Nikola Teslanyň ylmy tejribelerinde goýberen ýalňyşlygy sebäplü dörändigini-de aýtdy.

Tunguska hadysasy diňe gowry ýatmaýan ylmy jedelleriň däl-de, çeper eserleriň hem gyzyklaýanýan temasyna öwrüldi.

Ylmy-fantastika žanrynyň görnükli wekili Stanislaw Lem 1951-nji ýylda ýazan "Kosmonawtlar" romanynda Tunguska hadysasyndan söz açdy.

ABŞ-nyň konrrazwedkasy birnäçe wagtlap Tunguska hadysasyny SSSR täze öndüren bombasyny synag edip görendir öýtdi we sebiti öwrenmek üçin içalylaryny ugratdy.

Jansyzlaryň berýän habarnamalarynda Tunguskada deformasiýa uçran haýwanlardye adamlara duş gelnendigi barada habar berilýärdi. "Mahluk" diýip atlandyrylan bu geňsi jandarlar sowet hökümetiniň özi tarapyndanam, amerikanlar tarapyndanam gözegçilikde saklandy we olaryň adatdan daşary birnäçe aýratynlyklarynyň bardygy ýüze çykaryldy.

12+

Ольга Г. Гладышева

Тунгусская катастрофа: **СИЯНИЕ НЕБЕС**

РАССКАЗЫ
ОЧЕВИДЦЕВ

• **Gapbarçanak özünü pida etdi!**

Tunguska kosmos fondunyň başlygy Ýuriý Lawbin "Macedonian

International News Agency" habarlar gullugyna beren beýannamasynda 1908-nji ýylyň 30-njy iýunynda gapbarçanaklaryň (uçýan tarelka) biriniň dünýäni halas etmek üçin Sibiriň üstünde Ýer togalagyna urulmaly äpet meteoritiň öňüne galkan bolup, özüni pida edendigini öňe sürmek bilen, Tunguskada 200 km kwadrat meýdanda 80 million agajyň ýanyp kül bolmagyna getiren 15 megatonnalyk ägirt uly partlamanyň sebäbiniň diňe şondan gözlenmelidigini aýtdy.

Hadysany gözi bilen görenler göz gamaşdyryjy ýagtylykdan we ullakan howa tolkunundan söz açsa-da, partlamadan Tunguskanyň golaýynda ölen ýa-da ýaralanan adama duş gelinmedi.

Ýuriý Lawbin sebitde tapylan üýtgeşik alamatly kwars kristal owuntyklarynyň äpet meteorote urlandan soň ýere düşen gapbarçanagyň daşky paneliniň syrçalarydygyny aýdýar. "Heniz bizde kristaly şular ýaly derejede işläp biljek tehnologiýa ýok" diýen Lawbin hususanam sebitden demir silikat tapandyklaryny we munuň kosmosdan başga hiç ýerde ýokdugyny habar berýär. Lawbiniň pikiriçe gapbarçanaklaryň biri astreoid bilen çaknysypdy.

Şeýle-de, Ýuriý Lawbinuň ýolbaşçylygynda işlänler Sibir jülgesinde gapbarçanagyň galyndylaryny tapandygyklaryny mälim etdiler. Lawbin gapbarçanagyň öz uçuş ugruny günbatardan gündogara tarap üýtgedendigini çak edýär. Lawbin Ýer togalagyna tarap gaýdan mähnet meteorit böleginiň bir milliard tonna agramynyň we onuň adamzadyň soňuna sogan ekip biljek derejede howply bolandygyny aýdýar. Hernä bu howpuň öňüni ýere inmäge bary-ýogy 10 km galanda amala aşyrylan partlama bilen alnandygyny öňe sürýän rus alymy "adamzadyň has ösen bir siwilizasiýa tarapyndan halas edilendigine ynanýaryn" diýýär.

Internet maglumatlary esasynda taýýarlandy. Geň-taňsy wakalar